

Náčrt politických dějin Latinské Ameriky od získání nezávislosti Radek Buben

I. Od nezávislosti do hospodářské krize

Počátek 19. století je v Latinské Americe spojen především s boji za nezávislost. K němu vedlo hned několik příčin. Předně to byly reformy bourbonské dynastie, které v zájmu lepší kontroly zámořských území zhoršily postavení kreolů. Velmi neoblíbeným opatřením bylo také vyhnání jezuitů (1767). V roce 1796 se španělská monarchie odhodlala podepsat spojeneckou smlouvu s francouzskou republikou, která byla namířena proti Velké Británii. Konfrontace s námořní velmocí ale znamenala narušení vazeb mezi metropolí a jejími americkými koloniemi. Když pak Španělsko obsadil v roce 1808 Napoleon a na trůn dosadil svého bratra Josefa, setkal se za oceánem s odporem, který nakonec vyústil v ozbrojené povstání v roce 1810. Inspirací pro rebely mohla být Francouzská a Americká revoluce, či vyhlášení nezávislosti na Haiti v roce 1804 a jejich ideje, ale i spisy místních osvícenců jako byl Francisco Miranda.

Války za nezávislost trvají v letech 1810-1826, přičemž se dělí na dvě fáze. Ta první je spojována s povstáními ve třech regionech: Mexiku, Venezuele a Buenos Aires. V prvních dvou případech se ale rebelové nebyli schopni jednotně postavit za myšlenku nezávislosti, a proto nebyla vybojována. Pouze v Buenos Aires byl tento proces úspěšný. Jednotu také narušil španělský král Ferdinand VII, který v roce 1812 přistoupil na liberální ústavu v Cádizu, která uspokojila zejména kreolské elementy na druhé straně oceánu. K obnovení bojů dochází v polovině druhé dekády v reakci na zrušení Cádizské ústavy Ferdinandem VII. Zápas se odehrával zejména v Jižní Americe, když se v roce 1816 Bolívar úspěšně vrátil do Venezuely a v následujících letech pokračoval v osvobozování severu subkontinentu. V jeho jižní části zase vojáci pod vedením generála Josého de San Martína vyrazili z Buenos Aires přes Andy a osvobodili Chile (1818) a posléze i Peru (1821). Oba osvoboditelé se setkali v ekvádorském Gyaquilu (1822) a San Martín se po neshodách s Bolíwarem rozhodl odejít do Evropy. Bolívar a jeho blízký velitel Antonio José de Sucre ale pokračovali v osvobozování horního Peru (dnešní Bolívie - 1824) a o dva roky později padla poslední španělská bašta v jižní Americe - Callao. V Mexiku a Střední Americe pokračovaly boje s menší intenzitou. Španělský místokrál kontroloval všechna větší města a povstalci se uchýlili ke gerilové taktice a nájezdům z venkova. Nikdy ale nebyli přemoženi zcela. K rozhodující události došlo v roce 1821, kdy se velitel královských vojsk Augustín Itúrbide rozhodl přejít na druhou stranu a spolu s vůdcem opozice Vicentem Guerrerem sepsali tzv. Plán z Igualy, který garantoval nezávislost, jednotu a náboženství. Ten si získal širokou podporu, takže španělskému místokráli nezbylo než se v témže roce smířit s nezávislostí Mexika i Střední Ameriky. Odlišná byla pouze situace v Brazílii. Při obsazení Portugalska Napoleonem v roce 1807 odplula královská rodina Braganzů do Brazílie. Tím stoupla prestiž této kolonie, která již v ekonomickém ohledu překonala metropoli. Po Napoleonově porážce král Jan VI zrovnoprávnil postavení Brazílie s Portugalskem. V roce 1821 pak odjel zpět do Portugalska a zanechal v Brazílii svého syna Pedra, jenž o rok později vyhlásil nezávislost a vytvořil císařství. Zájem na nezávislé Brazílii měli také dlouholetí spojenci Portugalska Britové, kteří doufali v lepší obchodní možnosti.

Prvních přibližně 50 let od vyhlášení nezávislosti je v Latinské Americe spojeno především s vnitřní i vnější nestabilitou. K té přispívaly politické a vojenské konflikty konzervativců a liberálů. Ti první se dostávali k moci jako tzv. caudillos, tedy charismatičtí vojevůdcové právě z válek za nezávislost. Mezi nimi nalezneme osobnosti jako Antonio López de Santa Anna v Mexiku, José Antonio Páez ve Venezuele, nebo Juan Manuel de Rosas v argentinské konfederaci. Tito konzervativci pak kontrolovali své země až do poloviny 19. století. Jejich režimy se vyznačovaly hlavně snahou o kontinuitu koloniálního období, avšak v nezávislých

republikách. Kladný vztah měli zejména k církvi, jejíž sociální postavení v této době rostlo. Vůbec celá společnost a její stratifikace vykazovaly stejné prvky jako o staletí dříve. Nejvyšší vrstva, tzv. peninsulares, zmizela, a to díky odchodu do zahraničí nebo asimilací s místními kreoly. Asi nejvýznamnější změnou tak je rušení otroctví, avšak to proběhlo pouze ve státech, kterých se tato instituce téměř netýkala, jako bylo Mexiko, Střední Amerika, Bolívie, Chile a Uruguay. Jinde dochází k aboliaci až v 50. letech 19. století: Nová Granada (1851), Argentina (1853), Peru a Venezuela (1854); v Brazílii dokonce až v roce 1888.

Prvotní nestabilita nově zformovaných republik se odrážela na pomalém ekonomickém vývoji a Latinská Amerika i přes počáteční entuziasmus spíše stagnuje a zaostává za vyspělým západním světem. Situace byla ještě zhoršována odstředivými tendencemi regionů uvnitř států, které vyústily v rozpad Velké Kolumbie (1831), Středoamerické federace (1841) a vznik Uruguaye (1828) coby nárazníkového státu mezi Brazílií a argentinskou konfederací. Problémy vymezení hranic nových republik a rivalita odlišných ideologií nakonec dovedly státy i do větších konfliktů jako byla Paraguayská válka (1864-1870) mezi Paraguayí a aliancí Argentiny, Brazílie a Uruguaye. Mezi Chile na straně jedné a Bolívií s Peru na té druhé se zase rozhořel spor o strategickou surovinu ledek, který vyústil v Druhou tichomořskou válku (1879-1883).

Rovněž koloniální ambice některých velmocí přispívaly ke zhoršení situace. Španělsko se například pokusilo dobýt zpět Mexiko (1829) nebo vyvolalo první tichomořskou válku (1864-1866). Francie provedla v Mexiku dvě intervence (1838 a 1861), přičemž ta druhá skončila neslavným dobrodružstvím Maxmiliána Habsburského, který byl ve městě Querétaro jako druhý mexický císař popraven v roce 1867. Spojené státy americké zase v roce 1848 získaly po válce s Mexikem více než třetinu jeho území a sponzorovaly invazní akce tzv. filibustérů na Kubu (1851) a do Nikaraguy (1855). Také občané Velké Británie na kontinentu mnohdy ovlivňovali ať již přímo nebo nepřímo místní politické dění, jejich osobní zájmy také působily na vratkost a nestálost vlád.

Pozvolné změny a větší stabilita přichází až s nástupem liberálních vlád, které z ideologických konfliktů vyšly nakonec vítězně v 60. a v 70. letech 19. století. V severní části Latinské Ameriky nabývají tyto režimy diktátorské podoby. Porfirio Díaz v Mexiku (1877-1880 a 1884-1911) nebo Justo Rufino Barrios v Guatemale (1871-1885) se tak na dlouhá léta stávají prezidenty, přičemž jsou podporováni místní oligarchií, která má z jejich vlády prospěch. Na jihu je ale situace poněkud odlišná. V Brazílii vojenští velitelé v roce 1889 provedli převrat a císař Pedro II odešel do exilu. Do čela nové republiky se sice dostávají byrokraté, ale vládnou pod dohledem armády a za podpory zemědělské oligarchie. Podobně je tomu i v Argentině, kde se dostává k moci tzv. generace roku 80, složená z vojáků a latifundistů, kteří kontrolují politickou i ekonomickou moc v zemi. Svou roli ve stabilitě subkontinentu také sehrály Spojené státy americké. Ty se po skončení občanské války v roce 1865 začínají více zajímat o své sousedy a organizují dokonce první panamerickou konferenci (1889-1890). Rovněž svedou válku se Španělskem (1898), které tak přijde o poslední zbytky svého koloniálního panství v Americe, a sice o Kubu a Portoriko. USA se také často staví do role mediátora a mírotvůrce, čímž až na jednu výjimku (Válka o Gran Chaco, 1932-1935) končí války mezi jednotlivými státy. Na druhou stranu jejich snaha o hájení vlastních politických, ekonomických nebo i demokratických zájmů vede k řadě menších intervencí a povstání v širší karibské oblasti. Zahraniční politika prezidentů Teodora Roosevelta a Howarda Tafta má pak příznačná přízviska jako ideologie velkého klacku, respektive dolarová diplomacie. Asi nejmarkantnějším projevem tohoto přístupu je výpomoc při vyhlášení panamské nezávislosti (1903) a následné vybudování panamského průplavu (1914).

Již v roce 1904 USA zasáhly v Dominikánské republice, kde v rámci tzv. dolarové diplomacie vlastně řídily její rozpočtovou a monetární politiku. Další intervence se provedla na Kubě (v letech 1906–1909 a 1917), v zemi, jež byla Američany tutorována od získání své „nezávislosti“. Následovaly tři vojenské invaze do Nikaragui (1909–1910, 1912–1925 a 1926–1933), na Haiti (1915–1934) a znovu do Dominikánské republiky (1916–1924). V případě každého zásahu počítali Američané vždy s podporou nemalé části lokální elity a eventuálně i s určitou podporou širších vrstev obyvatelstva. Zejména jejich třetí vyloďení do Nikaragui však narazilo na delší a účinný ozbrojený odpor vedený liberálním nacionalistou Augustem Césarem Sandinem.

Stálá politická situace subkontinentu vedla v období liberálních režimů k významnému hospodářskému rozvoji. V prvních letech to byl důraz na exportní model tedy vývoz nerostného bohatství a zemědělských produktů. Některé státy jako Mexiko jich měly celé portfolio, jiné se soustředily na jednu až dvě komodity. Například Argentina vyvážela obilí a hovězí maso, Brazílie kávu, Chile ledek a měď. Od tohoto schématu se odvíjela i modernizace infrastruktury, především přístavů a železnic, aby se usnadnil transfér strategických surovin. Ke konci 19. století se také budují první továrny a můžeme hovořit o proto-industrializaci ve vyspělejších státech jako bylo Mexiko, Argentina a Brazílie. Nicméně jde v drtivé většině o rozvoj zaplacený zahraničním kapitálem ať už evropským nebo severoamerickým. Podíl na tomto bohatnutí ale měly pouze vládnoucí vrstvy, které se stále ve větší míře musely spoléhat na falšování voleb. To vše zvyšovalo společenské napětí, které se projevovalo nárůstem nacionalismu a touhy po sociální transformaci. Do Latinské Ameriky také v důsledku silné evropské migrace pronikají nové ideologie socialismu, agrarismu nebo anarchismu, které zásadním způsobem přispějí k pádu liberálních režimů. Ty se začínají hroutit na počátku 20. století a vedou k nástupu Radikální strany v Argentině v roce 1916, mexické revoluci (1910-1920) a definitivní tečku za nimi učinila Velká hospodářská krize v roce 1929.

II. Hospodářské krize a následný vývoj Střední Ameriky a Mexika

Krize zasáhla Latinskou Ameriku tvrdě. Vývozní a málo diverzifikované ekonomiky neměly šanci uplatnit své produkty na trzích severních států, což vedlo k nedostatku deviz a nemožnosti dovážet potřebné konzumní a průmyslové zboží, jehož produkce v důsledku krize taktéž klesla. Rostl tak požadavek po domácí industrializaci, nacionalismus, v Jižní Americe se objevil fenomén populismu (zejména v Brazílii a Argentině) a postupně se prosazovala tzv. politika nahrazování dovozů. USA v té době praktikovaly tzv. politiku dobrého sousedství a věnovaly se spíše svým problémům. Po krizi následovala Druhá světová válka, již se země Latinské Ameriky formálně zúčastnily na straně Spojenců a která zvýšila volání po skutečné demokratizaci. Vývoj Střední Ameriky a Karibiku na jedné straně a Jižní Ameriky na straně druhé se v tomto období lišil. Mexiko pak mělo velmi odlišnou politickou trajektorii od obou regionů

Po revoluci a prosazení demokratizační ústavy v roce 1917 se Mexiko postupně dostalo pod vládu jedné politické strany, později nazvané Institucionální revoluční strana (PRI), která za prezidentství Lázara Cárdenase (1934-1940) zestátnila ropný průmysl a založila státní firmu PEMEX, provedla pozemkovou reformu a symbolicky uznala indiánské obyvatelstvo jako národotvorný fenomén. PRI vládla v zásadě autoritářsky, ale skrývala to za fasádovou demokracií, v níž se pravidelně konaly volby, střídali se prezidenti s více levicovým či pravicovým programem a armáda do politiky nezasahovala.

Střední Ameriku a Karibik krize tvrdě postihla. Exportní ekonomiky nemohly vyvážet do recesí zasaženého severního světa. Nástup Franklina D. Roosevelta znamenal nastolení politiky dobrého sousedství a stažení zbylých amerických sil z oblasti, s výjimkou Guantanáma a

Panamy. Druhá světová válka, v níž lokální diktátoři sledovali politiku USA, často bez ohledu na své původní profašistické sympatie, zvýšila politickou mobilizaci mezi obyvateli, ke kterým se nyní dostala spojenecká propaganda a diskurz svobody a osvobození. Studená válka, antikomunismus a na závěr 50. let pak „nebezpečí“ opakování kubánské revoluce, však dodaly lokálním elitám i religiózně orientovanému širšímu obyvatelstvu argumenty pro potřebu tvrdších, sekuritizačně orientovaných vlád.

El Salvador zůstával pod kontrolou různých diktátorských režimů. Krátký demokratizační pokus za prezidenta Artura Arauja zde ukončila armádní intervence do politiky a nástupem diktatury Maxmiliána Hernándezze Martíneze k moci v roce 1931. Jeho vláda (1931 – 1944) zažila hned v lednu 1932 jedno z mála větších povstání v Latinské Americe, jež bylo přímo organizováno komunistickou stranou. Jeho vůdce, Agustín Farabundo Martí, dokázal zmobilizovat určitou část indiánských rolníků. Následný vládní zásah, známý jako La matanza (masakr), si vyžádal minimálně 10 tisíc obětí (v zemi s 1,4 miliony obyvatel), když se potlačování vzpoury změnilo ve svého druhu etnickou čistku proti Indiánům. Méně represivní a otevřenější byla situace v Hondurasu. V Nikaragui vládla od roku 1936 „rodinná diktatura“ Somozů po dobu bezmála půl století.

Jinou cestou se vydala Kostarika, kde absence většího počtu indiánského a černošského obyvatelstva neumožňovala vznik latifundií a systému nucených prací. Naopak, přítomnost velkého množství bílých malorolníků usnadňovala utvoření rovnoprávnější společnosti, jelikož pro rasismus nebyl prostor. Vládám se v relativně ústavní a civilní atmosféře povedlo položit základy sociálního státu, který pak bude i nadále Kostariku odlišovat od jejích severních sousedů. Země v zásadě fungovala vládně stabilní demokracie, bez státních převratů a vnitřních ozbrojených konfliktů. Přesto zažila Kostarika v roce 1948 krátkou občanskou válku mezi vládou a její armádou a centristickou sociálnědemokratickou stranu vedenou José „Pepé“ Figueresem. Po svém vítězství pak Figueres armádu zrušil a mezi lety 1953-1958 byl prezidentem nejotevřenější a nejreformističtější země v oblasti, která dokázala udržet dobré vztahy s oběma bloky.

V Dominikánské republice se ustavila represivní diktatura vedená Rafaellem Leonidasem Trujillem. Trujillo se stal v roce 1930 prezidentem a následně i diktátorem (vládl do roku 1961), který vstoupil do dějin jako jeden z prototypů neopatrimoniálního ovládní státu. Počty jeho obětí jdou do desítek tisíců. Před vládami USA dlouho umně používal antikomunistické argumenty pro zdůvodnění této represe. V roce 1937 nechal povraždit až 20 tisíc haitských dělníků, čímž málem dostal zemi do války s jejím sousedem.

Nejdramatičtější události se odehrály v Guatemale a na Kubě. V Guatemale se demokratizační vlna projevila nejprve vynuceným odchodem diktátora Jorge Ubica v létě 1944 a v říjnu téhož roku skupina středních důstojníků (mezi nimiž figuroval Jacobo Arbenz Guzmán) a studentů svrhla jeho nástupce. Následovala politická demokratizace a sociální reformy za zvoleného prezidenta Juana José Arévala. V roce 1950 vyhrál volby drtivě plukovník Jacobo Arbenz, mající vazby i na místní komunisty. Arbenz slíbil proměnit feudální Guatemalu v moderní kapitalistický stát. Dvě procenta obyvatel vlastnila dvě třetiny půdy v zemi. Vládní plán pozemkové reformy se střetl s vizí UFCO, které se nezdálo nabídnuté odškodnění dost vysoké, navíc vládly obavy z precedentu opakovatelného v jiných státech. USA pak v době korejské války a mccarthismu odmítaly vliv komunistů v zemi, byť ten nebyl vysoký. Kombinace odporu domácí elity a tlaku USA dostávala Arbenze do izolace. Prezident čelil propagandistické kampani srovnatelné s dnešními „hybridními válkami“. Definitivní tečkou pro jeho vládu a částečně posledním důvodem, částečně záminkou, se stal nákup československých zbraní v roce 1954, po kterém se rozjela akce CIA a exulantů vedených

plukovníkem Castillo Armasem. Arbenz odmítl invazi Castillových lidí čelit, nevydal svým stoupencům zbraně a rezignoval. Vláda Castilla Armasa pak ukončila reformní politiky a obnovila v zemi stav exkludujícího státu. Ani úspěšný atentát na Castilla v roce 1957 nevrátil Guatemalu na cestu budování státu, který by nefungoval na základě vyloučení podstatných částí populace z rozhodování.

Na Kubě se po letech zkorumpovaných vlád dostal k moci v roce 1952 bývalý prezident Fulgencio Batista a nastolil stále krutější diktaturu. Bývalý reformista se stal symbolem korupce a vlivu USA v zemi. Již v roce 1953 se skupina studentů a mladých aktivistů, vedených Fidelem Castrem, pokusila o povstání a obnovení ústavy z roku 1940. Útok na kasárna Moncada 26. 7. však skončil masakrem povstalců a soudním procesem s Castrem, který však vše využil ve svůj prospěch, když přednesl slavný projev, později zvaný Dějiny mne zproští viny. Po nedlouhém vězení se Castro vydal do exilu a v Mexiku chystal ozbrojený návrat a boj proti stále neoblíbenější a represivnější diktatuře. Na konci roku 1956 se se skupinou spolubojovníků (v níž nechyběli jeho bratr Raúl a Argentinec Ernesto „Che“ Guevara, či Camilo Cienfuegos) vylodil z bárky Granma na jihovýchodě ostrova a zahájil boj v pohoří Sierra Maestra. Mnohem důležitější sice byl odpor proti Batistovi ve městech, který také utrpěl nejtěžší ztráty, ale Fidel Castro se stal symbolem odporu nejenom doma, ale i v zahraničí. Slábnoucí režim pak opustily i USA, vnímající Batistovu neoblubu a míru zločinů, jichž se dopustil. Po závěrečné ofenzivě pak Fidel Castro vstoupil 1. 1. 1959 do Havany.

Takzvaná kubánská revoluce neměla zpočátku žádný komunistický obsah a Castro se hlásil k liberálně-demokratickým a reformistickým tradicím. Byl to spíše Che Guevara, zradikalizovaný guatemalskou zkušeností (působil zde jako lékař) a především Raúl Castro, kdo měli prokomunistické tendence. Každopádně tvrdý postup vůči činitelům Batistova režimu a sledy masových poprav vnesly napětí mezi Castro a vládu USA, která ztrátu vlivu na ostrově těžce nesla. To se nadále prohlubovalo spolu s postupným rozpadem širší protibatistovské opozice a s pozemkovou reformou, jež měla ukončit zahraniční vlastnictví půdy. Současně se Castro, jako premiér, nijak nechystal svolat slíbené volby. Revoluce se stávala postupně jasně protiamerickou, USA protirevoluční a Castro více autoritářský (mj. zatknul a dal odsoudit svého spolubojovníka Hubera Matose). Ačkoli východní blok o ostrov původně nejevnil zájem, kontakty se brzy staly intenzivnější. Rok 1960 znamenal vlnu znárodnování a napojení na SSSR, Československo a jiné komunistické státy. Revoluce měla velkou podporu zdola a v dubnu 1961 odrazila emigrantskou invazi v Zátocě kanců (někdy zvané „sviní“), špatně organizovanou CIA. Castro, čelící i nadále americkým diverzím a terorismu, tzv. operace Mangusta, se v prosinci 1961 prohlásil za marxistu-leninistu.

Kubánská revoluce znamenala přelom v dějinách nejenom Latinské Ameriky. Na dohled od Floridy se ustavil režim, který se v mnoha ohledech z donucení dostal pod vliv SSSR a jenž se na této zemi stal ekonomicky závislý. Kubánská revoluce zradikalizovala levice v Latinské Americe i mimo ni, ať už v diktátorských režimech, tak v demokratických státech. Současně vyvolala reakci v podobě represí a zesílení již existujícího antikomunistického diskurzu, který začal být používán proti řadě reformistických vlád.

Kubánský vývoj zasáhl na počátku zejména Dominikánskou republiku, kde se argumentace potřebou zastavit další šíření komunismu v oblasti chopil Trujillo, jako poslední šance zlepšit si výrazně poškozenou pozici u Kennedyho vlády. Ovšem jiné paralelní akce nevypočitatelného režimu, především organizace neúspěšného atentátu na venezuelského prezidenta Betancourta a zavraždění tří sester Mirabalových, již dříve mučených, se stalo vrcholem jeho mezinárodní diskreditace. Zavražděné se staly symbolem žen aktivních v opozici vůči diktaturám, případem,

který bude v následujících letech na kontinentu často následován. Trujillo sám pak byl zabit 31. 5. 1961 domácí opozicí za podpory CIA.

III. Hospodářská krize a populismus v Jižní Americe

V jižní části kontinentu přinesla světová krize a následná válka větší demokratizační tendence. Ve Venezuele, tehdy již ekonomicky zcela závislé na vývozu nafty, se po smrti letitého diktátora Juana Vicente Gómeze, objevily otevřenější a demokratičtější režimy, přerušené v letech 1948 – 1958 diktaturou, po níž se však v zemi ustavil na poměry Latinské Ameriky velmi demokratické uspořádání. V Kolumbii se u moci střídaly historické strany Liberálů a Konzervativců, ale od zavraždění liberálního populistického politiky Jorge Eliecéra Gaitána (1948) upadla země do kruté občanské války (tzv. období la violencia) a následně do diktatury. Omezená demokracie, postavená na paktu politických stran a vyloučení levice, se obnovila v roce 1957. Ekvádor a Peru procházely fázemi střídání explicitních diktatur a více demokratických režimů, přičemž první země se dostala do stínu politických ambicí několikanásobného prezidenta José Marií Velasca Ibarry, v druhé se pak ustavila důležitá reformistická strana APRA.

Bolívie a Paraguay, obě země s početným indiánským obyvatelstvem, se ve stejném období dostaly do války o oblast Chaco Borreal (1932-1935), největšího mezistátního konfliktu v Latinské Americe ve 20. století, v níž padlo až sto tisíc lidí. Pro Bolívii znamenala válka faktickou porážku a otevření interní debaty o podobě státu a jeho chování k vyloučené indiánské části společnosti. V roce 1952 se v zemi konala tzv. národní revoluce, která dala Indiánům plná politická práva, zestátnila doly a provedla pozemkovou reformu. Na rozdíl od kubánské revoluce nepatřil zabavený majetek USA a revoluce se tak s nimi nedostala do konfliktu, naopak. V Paraguayi pak v roce 1953 nastoupil Alfred Stroessner, který v zemi vládl jako faktický diktátor až do roku 1989. Demokratický a reformistický kurz se prosadil v Chile a hlavně v Uruguayi. Vyjma krátkého období se v Chile držela ústavní vláda, za vlády tzv. Lidové fronty ve 30. a 40. letech i za účasti komunistické strany. Uruguay zaváděla od doby vlády José Batlle y Ordóñez na počátku století řadu progresivních sociálních reforem.

V Brazílii znamenala světová krize vážné ohrožení ekonomiky postavené na vývozu kávy a jiných zemědělských produktů, zvýhodňující hlavně jižní státy. Režim tzv. Staré republiky (1889-1930) nakonec ukončil v roce 1930 nástup nacionalistického prezidenta Getúlia Vargase, který nejprve jako demokratizační politik a od roku 1937 jako deklarovaný diktátor posílil centrální vládu a instituce brazilského státu a zahájil industrializační proces. Moderní brazilský stát je dílem jeho prvního vládnutí v letech 1930-1945, ve kterém Vargas dokázal získat podporu brazilských dělníků. Po abdikaci po skončení války se v zemi obnovila formální demokracie, v jejímž rámci se Vargas v roce 1950 vrátil jako vítěz voleb do prezidentského paláce. Nyní jako populistický prezident realizoval sociální reformy a zestátnil ropný průmysl (podnik PETROBRAS). V roce 1954 spáchal sebevraždu.

Argentinský vývoj krize též poznamenala. V roce 1930 ukončil vojenský převrat demokratickou zkušenost, započatou počátkem století, v roce 1943 pak další puč nastolil vojenskou vládu projevující určité sympatie k Ose. V rámci této skupiny se výrazně prosadil plukovník Juan Domingo Perón, který si získal velké sympatie argentinských dělníků v masném průmyslu a nových průmyslových odvětvích. Pomohlo mu i nepřátelství ze strany USA, které ho označovaly za stoupence nacismu a fašismu. V roce 1946 vyhrál Perón volby a jako prezident zaváděl řadu sociálních politik ve prospěch dělnické třídy, přičemž se stavěl do role hlavního bojovníka proti historické velkostatkářské oligarchii. Kombinací demokratizačních a autoritářských kroků vládl až do puče v roce 1955, kdy ho svrhla aliance

tradičních liberálních a autoritářských důstojníků. Podstatnou část jeho popularity dodávala Perónovi do své smrti v roce 1952 i jeho manželka Eva.

IV. Střední Amerika a studená válka

Kubánská revoluce a rozvinutá studená válka znamenala pro Latinskou Ameriku velký přelom. Demokratizační duch, jenž se rozvíjel za krize a za války nahrazovala radikalizace pravice, obávající se sociálních reforem a „komunismu“ a paralelní objevení se nové revoluční levice, inspirované Castrovem. Zatímco ve Střední Americe tato situace vyústila ve vnitřní ozbrojené konflikty a guerillová povstání, v Jižní Americe se ustavovaly vojenské režimy.

V Guatemale se sledu vojenských režimů po pádu Arbenze postavila řada politických aktérů, kteří od roku 1960 zahájili guerillovou válku inspirovanou Kubou. Proti nim stály brutální vlády, převážně vojenské, které jednaly se stále větší krutostí. Válka nabrala na obrátkách v 80. letech, kdy se oběti vojenských vládců, zejména Efraína Ríose Montta (1982-1983) stali hlavně mayští Indiáni. Masakrování celých vesnic armádou si nakonec vyžádalo na 200 tisíc mrtvých. Válku nakonec ukončila až mírová dohoda v roce 1996. V El Salvadoru také dominovala armáda, která znemožňovala nástup i umírněných reformistů, ačkoli některé její složky se o reformy pokoušely. Země také zažil krátkou válku s Hondurasem v roce 1969, zvanou fotbalová, ačkoli fotbal byl pouze spouštěčem v napětí, jež vyvolávala přítomnost salvadorských bezzemků ve velkém, ale málo obydleném Hondurasu. Neuznání výsledků voleb v roce 1972 armádou a volební podvod v roce 1977, doplněné o řadu masakrů, vyústily v povstání vedené Frontou Farabunda Martího za národní osvobození (FMLN) v roce 1980 a následný konflikt, který si až do roku 1992 vyžádal desetitisíce obětí. Naprostou většinu měla na svědomí armáda či pravicové eskadry smrti. Důležitým krokem k válce se stala vražda arcibiskupa Romera v roce 1980, kritika vojenské represe, zabitého agenty armády.

Jiný vývoj měla Nikaragua, kde se v roce 1979 k moci dostala levicová guerilla, Sandinistická fronta národního osvobození (FSLN), která vyhnala posledního z rodu Somozů a nastolila režim kombinující prvky demokratického státu s důrazem na vybudování řízené ekonomiky, jež by se v něčem blížila státům komunistického bloku. Od roku 1984 stál v čele ve volbách zvolený Daniel Ortega, jehož vláda čelila útokům organizovaným opozicí a podporovaným z USA. V čele ozbrojené opozice proti prokubánskému reformistickému režimu stáli tzv. *contras*, využívající k vpádům do Nikaragui zázemí v sousedním Hondurasu. Země se válkou postupně vyčerpávala a její ekonomiku silně poškodilo jak dědictví boje proti Somozům, tak chyby sandinistického vedení. V únoru 1990 FSLN překvapivě prohrála volby a předala moc vítězné opoziční koalici vedené Violetou Chamorro.

V Karibiku se demokracie dlouho neustavila ani v Dominikánské republice po pádu Trujilla, ani na Haiti či Kubě. Dominikánská republika zažila v roce 1965 další americkou invazi, tentokrát proti reformistické vládě viněné z prokubánské orientace. Ačkoli následné režimy nesnesly srovnání s trujillismem, země nezaživala demokracii až do konce 70. let. Na Haiti se pak od roku 1957 ustavila diktatura lékaře Jeana Clauda Duvalliera, zvaného též Papa Doc. S využíváním kultu voodoo a paramilitárních bojůvek, doplněným apelem k černošskému obyvatelstvu a verbálním odporem proti mulatům, vládl Papa Doc jako doživotní prezident až do své smrti v roce 1971, kdy ho nahradil jeho zkorumpovaný syn Jean-Claude, zvaný Baby Doc. Toho vyhnala až lidová vzpoura a převrat v roce 1986. I díky tomuto politickému vývoji náleží Haiti mezi nejhudší zemi západní polokoule.

Na Kubě se od 60. let prohlubovalo budování prosovětského státu, čemuž napomáhala i nekompromisní politika americké vlády. Na podzim 1962 USA zveřejnily přítomnost sovětských jaderných raket na ostrově, což vyústilo v tzv. karibskou krizi, jejímž výsledkem v oblasti bylo, krom stažení raket, i tajné ujištění USA k SSSR, že Kubu vojensky nenapadnou. Ačkoli vztahy mezi radikálním Castrem a Sověty byly v 60. letech napjaté, od konce dekády se Kuba naplno zapojila do sovětského tábora a realizovala autoritářské politiky kompatibilní se zbytkem bloku. Přesto si okázala udržet autonomii a v polovině 70. let rozehrála částečně autonomní politickou hru v Africe (vyslání kubánských vojáků do Angoly atd.). Castro v 80. letech odmítl Gorbačovovu politiku a v situaci snižující se sovětské pomoci se připravil na tzv. speciální období v 90. letech, tedy na dobu existence bez subvencí a za paralelního amerického embarga.

Mexiko se za vlád PRI vyvíjelo vládně a režimně stabilně, udržovalo si nezávislost v zahraniční politice a dokázalo se vyhnout větším politickým konvulzím. Dramatickým se stalo potlačení studentských protestů v říjnu 1968 v centru hlavního města (tzv. masakr z Tlatelolca), v době konání olympijských her, kdy zahynulo patrně několik stovek lidí. Režimem však tato událost příliš neotřásla, na rozdíl od dluhové krize, jež vypukla v roce 1982, kdy Mexiko přestalo být schopno splácet svůj dluh. V roce 1988 PRI výrazně ohrozila opoziční kandidatura Cuahtémoca Cárdenase a v 90. letech se Mexiko začalo za paralelní ekonomické liberalizace též demokratizovat.

I. Jižní Amerika mezi armádami a demokraciemi

Jižní Ameriku také ovlivnila studená válka a vnitřní politické konflikty, týkající se otázek typu ekonomického rozvoje, role státu ve společnosti, redistribuce zdrojů či zapojení dříve vyloučených sektorů do společnosti. Především v zemích Jižního rohu (Conosur), tedy v Brazílii, Uruguayi, Argentině a Chile vedla tato situace k nástupu vojenských režimů, které prováděly vlastní autonomní ekonomickou politiku a usilovaly o proměnu svých společností, s cílem údajně je chránit před komunismem a populismem. Éra vojenských vlád skončila do poloviny 80. let, kdy se již většina kontinentu nacházela v dluhové krizi, která byla vyústěním velkého zadlužování ze 70. let, tedy doby, kdy měly světové banky dostatek disponibilních peněz na úvěry, jelikož si u nich dolary ukládaly arabské státy bohatnoucí na ropě. Půjčky však byly krátkodobé a nepřinesly očekávaný rozvoj.

Ve Venezuele fungoval po roce 1958 režim postavený na relativně konsenzuální politické koexistenci dvou stran, které využívaly ropných zdrojů k aplikaci více méně akceptovaných sociálních politik. V 70. letech si Venezuela hodně pomohla díky velkému vzestupu cen ropy a stala se zemí, které se prognózoval vstup mezi vyspělé státy. Počátkem 80. let se tento model rozvoje však dostal do krize a lidová nespokojenost vyústila v rabování a následný masakr civilistů v hlavním městě (tzv. caracazo) v roce 1989.

V Kolumbii fungoval taktéž dvoustranný pakt, blízký se faktickému kartelu, který musel od počátku 60. let sílit silnému guerillovému hnutí inspirovanému Kubou či maoismem. Dvě velké partyzánské armády, Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (FARC) a Vojsko národního osvobození (ELN) se zde etablovaly v méně dostupných částech země a vedly či vedou svůj boj až do nedávné doby. V reakci na ně se zformovaly pravicové paramilitární skupiny, jejichž

aktivity si v konečném výsledku vyžádaly mnohem více mrtvých než akce levicových guerill. Formálně však země zůstávala demokratickým státem.

V Ekvádoru se střídaly civilní vlády s kabinety vojenskými (1963-1966 a 1972-1978). Po roce 1978 se země vrátila k systému civilních vlád a naplno si prožila ekonomickou krizi. Výraznou změnou pro ni bylo nalezení ropy v Amazonii v 70. letech, které na chvíli přineslo iluzi pokroku. Neutěšenými však zůstaly vztahy země s Peru, které ještě v roce 1995 vedly ke krátké válce o sporné území v Amazonii. Peru zažilo osobitou, totiž zpočátku levicovou formu vojenského režimu. Na podzim 1968 sesadil generál Juan Velasco Alvarado civilní vládu a vyhlásil svou verzi revoluce. Jeho režim uznal indiánské jazyky, provedl umírněnou pozemkovou reformu a neváhal kooperovat s východním blokem. Později se jeho nástupci posunuli více doprava a na konci 70. let odevzdali moc civilní vládě. Ta čelila v 80. letech hluboké ekonomické krizi, kterou se prezident Alan García pokusil řešit odmítáním splácení nespravedlivých úroků a dluhů. Současně zemi zasáhla aktivita velmi radikální guerillové a teroristické skupiny Světlá stezka, vedené maoistickým teoretikem Abimaelem Guzmánem. Šlo o nejbrutálnější organizaci svého druhu na kontinentě.

V Bolívii sesadila armáda v roce 1964 vládu vycházející z tzv. národní revoluce. Generál Barrientos pak vládl s podporou rolníků na úkor horníků a v roce 1967 dosáhl porážky partyzánské expedice vedené Che Guevarou. Po jeho smrti se v zemi na chvíli ustavil levicový vojenský režim peruánského typu, který v srpnu 1971 svrhl pravicový generál Banzer. Po jeho odchodu z funkce (1978) prošla Bolívie nestabilním obdobím a vládou další vojenské junty (1980-1982), zapojené do obchodu s drogami. Demokratická kabinety, jež ji následovaly, musely opět čelit velkým ekonomickým potížím, jelikož Bolívie se za necelé půl století ekonomicky vlastně propadla a její těžební sektor byl v rozvratu.

V Conosuru nastala skutečná politická kalamita. Post-vargasovská Brazílie zažila euforickou dobu za prezidenta Juscelina Kubitscheka (1955-1960), tvůrce nového hlavního města Brasílie. Po nečekané rezignaci jeho nástupce nastoupil do úřadu levicový viceprezident João Goulart, jehož reformní pokusy narážely od počátku na odpor elity země, armády i USA. Kombinace nedůvěry k prezidentovi a jeho taktických chyb nakonec vyústila ve státní převrat v březnu 1964, kterým se v Latinské Americe ustavil první vojenský režim, který neměl zájem vládnout pouze dočasně, nýbrž usiloval o dlouhodobější vládní angažmá a realizaci konkrétních politik. Do roku 1985, kdy předali dohodnutým způsobem moc, tak zemi vládlo postupně pět generálů, jejichž ekonomická doktrína kombinovala snahu zvýšit průmyslový a infrastrukturní potenciál země se snahou vyřadit ze hry politickou levici, „rozvratné elementy“ či „profesionální politikáře“. Ačkoli režim se dopustil řady zločinů proti lidskosti, rozhodně nesnesl srovnání s juntou v Argentině. Jako všude jinde v Latinské Americe pak následná civilní vláda čelila rozsáhlým hospodářským problémům, opět v důsledku hospodářské krize.

V Argentině nastolil pád Peróna prakticky neřešitelnou situaci, když byl ve jménu demokracie sesazen nejoblíbenější politik v zemi, který by patrně v každých nových volbách uspěl. Snaha ilegализovat peronisty ve jménu svobody vrhla zemi do sledu nástupů a pádů civilních vlád, které se střídaly s režimy vojenskými. V roce 1966 nastoupil k moci generál Onganía, který po brazilském vzoru hodlal provést ekonomickou restrukturalizaci země. Vnitřně rozdělená armáda musela nakonec umožnit Perónův návrat z exilu a druhé prezidentství (1973-1974), které ukončila politikova předčasná smrt. Úřad převzala Perónova manželka, jež vládla zemi, v níž působil několik levicových městských guerill, jejichž útoky a únosy provokovaly armádu

i konzervativní složky. Vojáci nakonec Isabelu Perónovou na jaře 1976 sesadili a zavedli v zemi brutální režim, jehož počet obětí se odhaduje mezi 9 a 30 tisíci. Řada lidí prostě „zmizela“. Vláda též realizovala spíše neoliberální politiku, čímž se odlišovala od Brazílie. Rostoucí nepopularitu a násobící se hospodářské neúspěchy se pak rozhodla v roce 1982 „vyřešit“ invazí na Malvínské/Falklandské ostrovy, o něž se Argentina od 19. století přela s Velkou Británií. Britové na akci odpověděli proti-invazí a po těžkých bojích Argentinec porazili. Porážka urychlila pád junty a demokratizaci za vlády Raúla Alfonsína, který musel řešit ekonomické potíže a hyperinflaci, stejně jako otázku potrestání zločinů minulosti. Jeho rezignace nakonec vedla k nástupu neoliberální vlády pravicového peronisty Carlose Menema v roce 1989.

Uruguayská demokracie také nevydržela kombinaci politických a sociálních tlaků a malý stát ovládali vojáci mezi lety 1973 a 1984, kdy dohodou odevzdali moc. V Chile se situace vyhroutil z hlediska světové veřejnosti nejvíce. V roce 1970 zde volby těsně vyhrál vůdce koalice Lidová jednota (UP), socialista Salvador Allende, s programem tzv. chilské cesty k socialismu. Bez většiny v parlamentu a pod tlakem radikální levice se Allende potýkal jak s důsledky vlastní nekompetentní ekonomické politiky, tak se sabotážemi a cílenými stávkami. Polarizovaná situace, znásobená faktem, že prezident měl šestiletý mandát a parlamentní volby v roce 1973 dopadly opět patem, doplněná o extrémní nepřátelství Nixonových USA k Allendemu, nakonec nebyla řešena institucionálně. 11. 9. 1973 zaštil doposud loajální generál Augusto Pinochet puč, během něhož prezident patrně spáchal sebevraždu. Následný Pinochetův režim (1973-1989/1990) zvrátil všechny Allendeho politiky, tvrdě potlačoval opozici a provedl hluboké neoliberální reformy, projektované dle tezí propagovaných na University of Chicago. V roce 1980 si nechal Pinochet v referendu schválit ústavu, která měla zavést tzv. chráněnou demokracii po jeho potenciálním odstoupení. Ani Chile se nevyhnulo ekonomické krizi, ovšem ta zde nevedla k demokratizaci naopak, režim se ještě více utužil. Nakonec předal diktátor moc po prohraném referendu (1988) a porážce svého tábora v následných prezidentských volbách.

V. Střední Amerika, Mexiko a demokratizace

Poslední dekády se v Mexiku a Střední Americe staly dobou demokratizace, posílení migrace do USA, ale také extrémní expanze násilného zločinu a exponenciálního počtu vražd, který z těchto zemí činí spolu s Jamajkou a Venezuelou a Brazílií jedny z nejnásilnějších států na planetě. V Mexiku se v 90. letech režim PRI demokratizoval a země se ekonomicky otevřela USA a Kanadě dohodou o Severoamerické zóně volného obchodu (NAFTA), podepsanou v roce 1994, jejíž výsledky jsou sporné a kterou Trumpova vláda začala hlasitě zpochybňovat s ohledem na přesun části průmyslové výroby do Mexika. Konec roku 1994 byl též dobou indiánského povstání ve státě Chiapas. V roce 2000 PRI prohrála volby, když nastoupila opoziční konzervativní Strana národní akce (PAN), vedená Vicentem Foxem (2000-2006). Foxův nástupce ze stejné strany, Felipe Calderón, zahájil během svého mandátu (2006-2012) tzv. válku proti drogám, nejrozporněji přijímaný krok v nedávných mexických dějinách, když pod tlakem USA začal zasahovat proti činnosti drogových kartelů, Mexikem do té doby spíše ignorovaným. Následný kolotoč vražd, atentátů a násilí neskončil dodnes, přičemž desetitisíce obětí ročně jsou způsobeny i snadným získáváním zbraní v USA. Návrat PRI k moci v letech (2012-2018) za prezidenta Enrique Peña Niete není hodnocen jako příliš úspěšný a jeho závěr poznamenaly spory s tehdejší kandidátem na prezidenta USA Donaldem Trumpem. V roce 2018 nastoupila v Mexiku levicová vláda Andrése Manuela Lópeze Obradora (zvaného AMLO), bývalého oblíbeného starosty hlavního města Mexika, jež se ostře vymezuje vůči dosavadnímu vládnoucímu establishmentu v zemi a slibuje vládnutí se silným zapojením lidu.

Migrace do USA, především ta ze Střední Ameriky, která Mexikem prochází, a otázka síly drogových kartelů, jsou krom letité otázky chudoby hlavním problémem země.

Střední Amerika se stala regionem nekvalitních demokracií, zasažených vedle stálých ekonomických problémů též násilím a přírodními katastrofami. Výrazná politická změna se odehrála v Nikaragui, kde se v roce 2006 vrátili k moci sandinisté (FSLN) vedení Danielem Ortegou. Ortegův režim se postupem času stal více autoritářským a represivním. Kuba zůstala až do roku 2008 pod vládou Fidela Castra, nahrazeného jeho bratrem Raúlem. Režim kombinoval ekonomickou liberalizaci s přetrvávajícím systémem vlády jedné strany. Pomoc z chavistické Venezuely po roce 1998 mu pomohla zlepšit ekonomickou situaci ostrova. Raúl Castro dokázal zlepšit vztahy s USA za Obamovy vlády a obnovit diplomatické kontakty, ovšem nástup Donalda Trumpa vzájemnou relaci opět zhoršil.

VI. Jižní Amerika především, včera a dnes

Ve Venezuele se ekonomická krize projevila v roce 1998 volbou anti establishmentového a levicového Huga Cháveze prezidentem a zahájením tzv. bolívarovské revoluce (po roce 2005 zvané též Socialismus 21. století). Začal tak nástup levicových vlád různého typu ve většině zemí Jižní Ameriky. Chávez vydržel pokus puč (2002) i jiné akce opozice a díky růstu cen ropy, způsobeným i americkou invazí do Iráku, dokázal upevnit svůj režim masovou redistribucí renty k širším složkám populace. Postupně se však jeho vláda stávala více autoritářskou a po prezidentově smrti (2013) se jeho nástupce Nicolás Maduro dostal do velmi problematické situace. Klesající ceny ropy a letitý úpadek domácí výroby vyvolaly v zemi krizi, jež nemá v západním světě obdoby. Ekonomický nedostatek vede k masovému útěku populace, hladu a absenci základního zboží. Vláda používá otevřeně diktátorské metody a dostala se prakticky do mezinárodní izolace. Sousední Kolumbie se v 90. letech vyrovnávala s guerillovou válkou. Po neúspěšných mírových jednáních zvítězil v roce 2002 prezident Álvaro Uribe, který proti guerillám prosadil politiku „tvrdé ruky“, jež s sebou přinesla řadu porušení lidských práva, ale byla chválena za úspěšné vojenské oslabení partyzánů. Prezident José Manuel Santos následně dokázal se skupinou FARC podepsat mírovou dohodu (2017), avšak její implementace stále zůstává problematickou.

Zbylé andské státy prošly turbulentním vývojem. V Peru se v letech 1990-2000 ustavila vláda autoritářského prezidenta Alberta Fujimoriho, který dokázal porazit Světlou stezku, ale jehož styl správy země se vyznačoval korupcí a liberalizačními ekonomickými reformami. Následná obnovená peruánská demokracie zažívala boj s korupcí a chudobou jako svůj hlavní problém, ale země je jednou z výjimek z vlny levicových vlád v regionu. Dobré ekonomické výsledky stále neodstranily velké sociální rozdíly a vnitřní společenské napětí. V Ekvádoru se podobná situace promítla v 90. letech do předčasných pádů prezidentů a aktivizace indiánského hnutí. Kontinentální obrat k levici se zde projevil zvolením Rafaela Correy, hlásícího se do chavistického tábora, v roce 2007. Correa nikdy nezavedl autoritářské praktiky srovnatelné s Chávezem, ovšem podobně jako on některé liberální svobody omezoval. I Ekvádor si díky vysokým cenám ropy pomohl. Jejich pád po roce 2013 zemi velmi uškodil. Correev vybraný nástupce Lenín Moreno, zvolený v roce 2017, se od svého původního mentora zcela distancoval a snaží se redistributivní ekonomické politiky nahradit ortodoxnějším přístupem.

V Bolívii se naplno projevila etnická kompozice státu. Stabilní politický systém v zemi v 90. letech koexistoval s mobilizací andských a amazonských indiánů, hájících jak svá symbolická práva, tak ekonomické zájmy týkající se pěstování koky, mezinárodně i doma

pronásledovanému (vyjma té, jež je určeně k domácímu tradičnímu užití). Série sociálních konfliktů a pádu vlády prezidenta Gonzala Sáncheze de Lozady (2003), vyústila ve zvolení dalšího levicově radikálního prezidenta, Evo Moralese (2006). Zdůrazňováním svého indiánského původu a apelem k Indiánům, dokázal Morales prosadit symbolické indiánské požadavky a díky vysokým cenám plynu i zlepšit sociální situaci v zemi. Avšak i v Bolívii se projeví autoritářské tendence vlády a její sektářství, jež vyústily i ve střety s částí původních obyvatel. Po neústavním pokusu o další znovuzvolení v roce 2019 a následném volebním podvodu, musel Morales Bolívii opustit.

Pravolevý střet a nástup levicových prezidentů se odehrál i v zemích Conosuru, kde se však levice projevovala umírněněji. V Brazílii se v 90. letech uplatnila více liberální ekonomika, jak za nakonec odvolaného prezidenta Collora de Mello (1990-1992), tak za jeho pozdějšího nástupce, původně levicového sociologa světového věhlasu, Fernanda Henrique Cardosa (1994-2002), jednoho z tvůrců tzv. teorie závislosti. Cardosova ekonomická politika zemi monetárně stabilizovala, ale populační růst a strukturální vyloučení řady složek společnosti od přístupu k nezákladnějším sociálním vymoženostem trvala. V roce 2002 vyhrál prezidentské volby Luiz Inácio Lula da Silva, zvaný též Lula, původně odborář z chudých poměrů, kandidující za Stranu pracujících (PT). Lula se od Cháveze, Correy či Moralese lišil svou umírněností. Také jeho vláda využila surovinového boomu a rostoucí čínské poptávky a povedlo se jí bez autoritářského jednání a větší konfrontace zlepšit ekonomickou situaci většiny Brazilců, stejně jako prosadit řadu jiných sociálních reforem. Problémem PT byla korupce, částečně i vyvolaná potřebou uplácet poslance ve fragmentovaném kongresu. V roce 2012 nahradila Lulu jeho spolustranička, Dilma Rouseff, která již zažila ekonomické ochlazení a protesty nově posílené střední vrstvy, kritizující systémovou korupci v zemi. Ačkoli prezidentka nebyla osobně z ničeho obviněna, v létě 2016 ji Kongres odvolal za jinak celkem běžnou rozpočtovou účetní machinaci a dovládl za ni viceprezident z koaliční a spíše pravicové strany, Michel Temer. Ten zahájil liberalizaci brazilské ekonomiky a distancoval se od PT. Temera nahradil krajně pravicový voják ve výslužbě Jair Bolsonaro (zvolen 2018), který chce uvedené směřování ještě více prohloubit a jehož politický styl se zakládá na kritice práv menšin, volnějším prodeji zbraní či ekonomickém využívání chráněné Amazonie.

Umírněná levice se dostala k moci i v Uruguayi, kde se jejím nejvýraznějším reprezentantem stal José Mujica (2010-2015). Uruguay se krom ekonomické krize v letech 2000-2003 drží jako nejstabilnější a nejdemokratičtější země Latinské Ameriky, prosazující navíc řadu progresivních politik. Sousední Argentina zůstává naopak státem, v němž stále působí silný peronistický fenomén. Za prezidenta Carlose Menema (1989-1999) vládla jeho neoliberální verze. Menem zprivatizoval veškerou ekonomiku a navázal argentinské peso na dolar. Jeho nástupce Fernando de la Rúa tak zažil kompletní měnový krach a hospodářskou krizi (2001), během níž musel doslova uprchnout ze svého paláce. Od roku 2003 se situaci povedlo stabilizovat a výrazně zlepšit levicovému peronistovi Néstoru Kirchnerovi (2003-2007), představujícímu levicovou verzi peronismu. Kirchner, verbálně spojený s chavismem, se stal velmi oblíbeným prezidentem. To se zpočátku opakovalo i u jeho nástupkyně a manželky Cristiny Fernández de Kirchner (2007-2015). Čínské ekonomické ochlazení i domácí hospodářské chyby však její popularitu postupně snižovaly a odhalování korupčních skandálů, spojených i přímo s její osobou, přivedly v roce 2015 k moci zpět pravici pod vedením Mauricio Macriho. Macri si stěžoval na dědictví předchozích vlád a snažil se opět ekonomiku liberalizovat, ovšem postupně musel své cíle opouštět a požádat o pomoc MMF, který udělil

Argentině největší půjčku ve svých dějinách, přes 50 miliard USD. V roce 2019 Macriho porazili levicoví peronisté, s Cristinou Fernández jako viceprezidentkou.

Post-pinochetovské Chile respektovalo za levo-středových vlád v 90. letech mnohé ekonomické politiky diktatury, ačkoli země byla a je hluboce sociálně rozdělena a některé „vlajkové lodi“ vojenského režimu, třeba důchodová reforma, nenaplnily očekávání. V rámci těchto vlád stáli v čele země v letech 2000-2010 socialističtí prezidenti Ricardo Lagos a Michelle Bachelet, oba umírněně levicoví, bez větších reformistických ambicí. V roce 2010 se do čela země vrátila středo-pravice vedená nejbohatším Chilanem Sebastiánem Piñerou, který se opět držel spíše kurz continuity. V této době se v zemi ozývala nespokojenost a protesty zaměřené proti pinochetovskému modelu a obtížnému přístupu ke vzdělání a lepší zdravotní péči. Bachelet se do úřadu vrátila (2014-2018), ale od počátku ji pronásledovaly jak protesty, tak obvinění z korupce přímo v rodině. Středolevice tak prohrála další volby a k moci přišel opět Piñera (2018), tentokrát již v situaci, kdy obyvatelé země přestali snášet ostré sociální rozdíly a dysfunkce veřejného sektoru. Na podzim 2019 propukly masové a tvrdě potlačované protesty útočící jak na třídní, tak na genderové nerovnosti.